

HET NIEUW SAMENGESTELD GEDICHT

Dertig jaar poëzie van Peter Verhelst

Dertig jaar... Dat is een leven. Hoe valt dat in honderdtwintig beelden of momenten te vatten, goed wetende dat de selectie door het verleden onverbidde-lijk in gebreke wordt gesteld? Het verlangen naar volledigheid ten spijt: altijd laat je gebeurtenissen, mensen en inzichten onvermeld. Wat je uiteindelijk zorgvuldig hebt uitgezocht, is een nieuw samengesteld verhaal: een leven zoals je het niet hebt geleefd, maar in de afzonderlijke delen wel precies zo hebt beleefd.

Peter Verhelst (1962) is dertig jaar auteur. Dichter, romanschrijver, jeugdauteur en theatermaker. Genoeg stof voor een verzameld werk, dacht de uitgever. Genoeg stof voor iets anders, dacht de dichter. En dus koos Verhelst 120 gedichten uit zijn oeuvre en noemde het “een keuze”. Uitgeverij De Bezige Bij noemt het categorisch dan toch een bloemlezing. De criticus Jeroen Dera noemt het in *De Standaard der Letteren* “een monument, zowel in het oeuvre van Verhelst, als in de poëziegeschiedenis”. Het minste wat je van *Koor* kunt zeggen, is dat het voluit Verhelst is: een weldoordacht contrast. Zowel een punt op de i als een breekpunt.

In het Oudnoords, een van onze talen van voor 1500, betekende “kiezen” zoveel als “wensen, betoveren”. Je kunt alleen maar wensen dat daar in ons huidige kiesgedrag nog ruimte voor is: dat in een keuze het verlangen schuilt naar iets mooiers, naar een gedaante die het oude overstijgt.

Het is precies wat er gebeurt wanneer een dichter kiezen gaat: het gaat niet langer over verliezen, maar over winst. *Koor* is de keuze van Peter Verhelst. Een nieuw samengesteld gedicht: een bundel zoals de dichter die niet bewust heeft geschreven, maar in de afzonderlijke delen wel precies zo heeft bedoeld.

Op de boekpresentatie van *Koor*, eind januari in Gent, ging Verhelst op het podium in gesprek met Ruth Joos. Ze vroeg hem hoe hij had gekozen. “Ik wilde geen bloemlezing en ook geen chronologie maar een welbepaalde sfeer. Er waren een vijftal gedichten die ik zeker in de bundel wilde en daar- rond heb ik leven geschikt. Dat is *Koor*”, zei Verhelst.

Koor is de keuze van Verhelst: een bundel zoals de dichter die niet bewust heeft geschreven, maar in de afzonderlijke delen wel precies zo heeft bedoeld

Het is niet omdat er geen sprake is van chronologie, dat er geen evolutie in zijn oeuvre of in zijn selectie te zien is, zo merkte hij op. “Vroeger werd er in mijn werk nogal hard gebeukt, spatte het allemaal in het rond. In mijn laatste drie dichtbundels merk je een zoektocht naar tederheid en toon ik kwetsbaarheid. Zo wordt liefde vollediger, complexer, meerlagig. De *range* tussen twee lappen vlees die tegen elkaar beuken en de kwetsbare ontmanteling van de liefde, dat is het hele leven.” In het contrast verbergt zich de volledigheid, lijkt Verhelst te willen zeggen.

Die *range* in Verhelsts oeuvre is best schoksgewijs tot stand gekomen. In 1997 pleegde de dichter in het literaire tijdschrift *De Revisor* zelfmoord: “*1987 - †1997”, zo ondertekende hij zijn ingezonden tekst. Het was op, het lyrische ik was klaar om vernietigd te worden. “Met de bundel *Verbemelte* (1996) had ik mezelf tot een einde gebracht”, zo blikte hij op die beslissing terug.

Sinds zijn poëziedebuut *Obsidiaan* in 1987 had Verhelst bijna onophoudelijk gepubliceerd, zowel poëzie als romans. In de jaren nadien zou hij zich toeleggen op theaterteksten, (jeugd)romans en nouvelles, en profileerde hij zich als regisseur. Zijn overtuigende comeback als dichter – de in 2003 uitgebrachte bundel *Alaska* werd veeleer als nawee onthaald – kwam er pas in 2008 met *Nieuwe sterrenbeelden*. Daarna volgden *Zoo van het denken* (2011), *Wij totale vlam* (2014) en *Zing zing* (2016).

Sinds 2008 vallen hem de mooiste prijzen uit de poëziewereld ten deel: de Jan Campertprijs, drie- maal de Herman de Coninckprijs (ook eenmaal de Publieksprijs), de Gedichtendagprijs, de Ida Gerhardt Poëzieprijs. Een reden om in leven te blijven.

Peter Verhelst, © Chris Ward

Net als zijn parcours de voorbije drie decennia, is Verhelsts selectie in *Koor* geen oefening in voorspelbaarheid. Verhelst neemt twee debuutgedichten op uit *Obsidiaan*, eentje uit de opvolger *OTTO* (1989) en drieëndertig gedichten uit *Nieuwe sterrenbeelden*. Verder komt maar liefst vijftien procent uit zijn laatste vier bundels. Uit *Wij totale vlam* werden er bijvoorbeeld twaalf opgenomen, uit *Zing Zing* zestien. Al heeft die klif in de grafiek ook een pragmatische reden: de poëzie uit Verhelsts beginjaren noemt hij zelf “obsessief gestructureerd” en die gedichten laten zich nu eenmaal moeilijker uit een bundel isoleren.

Alles samen telt *Koor* eigenlijk 119 gedichten, geen 120 zoals op de kaft staat. Het getal is van geen tel. Zelfs de keuze is ondergeschikt aan het kiezen. Verhelst heeft de geselecteerde gedichten gekneed op elke mogelijke, dichterlijke manier, zodat de stemmen zich loepzuiver zouden binden tot een koor en een sfeer. De mooiste illustratie daarvan is de inhoudsopgave achterin: die toont hoe alle bundels zich via hun afzonderlijke en onvolledige delen in elkaar vlechten, zodat oud, recent en ongepubliceerd werk (vijf gedichten) elkaar vinden. Toch is *Koor* meer dan stapelkunst. Verhelst haalde ook de vijl boven en schaafde her en der aan bijvoeglijke naamwoorden, lengtes en soms zelfs aan de volgorde van versregels – nog het meest in de acht opgenomen gedichten uit *Verhemelte* (1996).

Koor is geen oude wijn in nieuwe zakken, het is een nieuwe bundel. Het is een nieuw samengesteld gedicht, zoals dat vandaag ook met gezinnen gaat. En net zoals in een leven gaat er een breuk aan vooraf, met de vernietiging van het lyrische ik in 1997. Sterker nog, *Koor* kondigt met zijn openbaring meteen een nieuwe breuk aan.

“Ik moet gewoon even wachten. En dan komt er iets nieuws”, zei Verhelst bij de presentatie van *Koor* over zijn zelfgekozen dood in 1997. Hij had het ook over 2017: de keuze uit zijn oeuvre rondt dertig jaar dichterschap af en daarmee ook een (onderbroken) leven. Tijd voor de dichter om opnieuw te sterven en dan – hopelijk – weer op te staan met een nieuwe stem.

Dat herhaalde, kleine sterven van Peter Verhelst komt niet geheel onverwacht. De bundels *Wij totale vlam* en *Zing zing* handelden allebei over de existentiële reis van twee geliefden, en hoe hun versmelting uiteindelijk tot vernietiging leidt. In *Wij totale vlam* klinkt dat zo: “een vrouw en een man die enkel door elkaar / in vuur en vlam te kijken hun naam kunnen uitspreken / om zichzelf / die op het water uit te zien wissen.” In *Zing zing* zo: “Twee hevig wapperende vlaggen. / Alsof we iets onge-repts betreden / wat er altijd zal zijn, zeg je hees.”

Maar twee gedichten later: “Nooit eerder / reden we zo traag van ons weg.”

Beide bundels hebben een diepe verwantschap in taal, sfeer en zintuiglijkheid. Bijvoorbeeld het contrast tussen harde materialen zoals steen en ijs en zachte elementen zoals wind en adem. Ook de (intertekstuele) beeldtaal van kunstenaar Johan Tahon is nooit veraf, net als het “doorzichtige koor” dat zijn poëzie trouw bevolkt, als personage en als structuur. Ook *Koor* zet die liederlijke, meerstemmige lijn door.

Vooral *Zing zing* leek het crescendo van een zang die Verhelst sinds 2008 had ingezet: nog intuïtiever, nog kwetsbaarder en tegelijk zowel talig als vormelijk consciëntieus strakker. Een uitroepeteken achter de rigoureuze ijver waarmee hij zijn koor tot dat nieuwe, grote lied had weten te brengen. Maar een uitroepeteken vraagt niet om herhaling, dat voelde ook de dichter duidelijk aan. Zeker Peter Verhelst, die een te hoge mate van vertrouwdheid snel als stilstand ervaart.

Koor begint en eindigt niet toevallig met versregels over herinnering. Begin: “Zolang we niet vergeten, gaat niets verloren.” Einde: “Als jij het bent die ik zal missen, / laat mij dan blijven / de herinnering aan wat nooit zal zijn.”

We rekenen erop: het is niet omdat een evolutie zich onzichtbaar en in stilte voltrekt, dat de chronologie stopt. Na de aangekondigde stilte hopen we op een nieuw lied van Peter Verhelst.

SARAH VANKERSSCHAEVER

PETER VERHELST, *Koor. Een keuze uit de poëzie (1987-2017)*, De Bezige Bij, Amsterdam, 2017, 144 p.